

PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

**ISTRAŽIVANJE:
EKSPERIMENTALNO PROVOĐENJE GRAĐANSKOG ODGOJA I
OBRAZOVANJA U ŠKOLSKOJ GODINI 2012./2013. IZ RODNE PERSPEKTIVE**

Zagreb, 2013.

I. UVOD

Prateći uvođenje novog nastavnog predmeta Građanski odgoj i obrazovanje u eksperimentalnom obliku u osnovne i srednje škole, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je u skladu sa svojim ovlastima pripisanim čl.19.st.2.al.6. prema kojemu provodi neovisna istraživanja, u 2013. provela istraživanje pod nazivom *Eksperimentalno provođenje Građanskog odgoja i obrazovanja u školskoj godini 2012./2013. iz rodne perspektive*.

Građanski odgoj i obrazovanje u osnovnim i srednjim školama provodi se prema Kurikulumu građanskog odgoja i obrazovanja (MZOS, 2012.), a među učeničkim postignućima na kraju drugog (5.-6. razred osnovne škole), trećeg (7.-8. razred osnovne škole) i četvrtog ciklusa (1.-2. razred srednje škole) u Kurikulumu se između ostalih spominje da učenik/ca zna neka od najvažnijih načela demokracije i razumije njihovo značenje (ljudska prava i slobode, ravnopravnost, pluralizam, vladavina prava), razumije da je ravnopravnost između muškarca i žene ključ kvalitetnih obiteljskih i društvenih odnosa i dr.¹ Građanski odgoj i obrazovanje provodi se međupredmetno, izvan-nastavno, projektno i modularno, a status obveznog predmeta ima u 1. i 2. razredu srednje škole (četvrti ciklus) sa zastupljenošću od 35 sati godišnje, tj. 1 nastavni sat tjedno.

II. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja bio je utvrditi razinu kompetencija učitelja/ica i nastavnika/ica za predavanje sadržaja u okviru Građanskog odgoja i obrazovanja vezanih za rodnu ravnopravnost. Pojedinačne diskriminacijske osnove za koje su se ispitale pojedinosti provođenja u nastavi građanskog odgoja i obrazovanja su: spol, bračni status, obiteljski status, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna orijentacija. Istraživanjem je planirano obuhvatiti svih 12 škola uključenih u dvogodišnju eksperimentalnu provedbu tog nastavnog predmeta prema *Odluci o*

---

¹ „...zna da su žene u Hrvatskoj slabije zastupljene na rukovodećim i upravljačkim položajima i slabije plaćene od muškaraca za isti posao, da su znatno češće žrtve obiteljskog nasilja i samohrani roditelj; razumije neke od uzroka koje dovode do obiteljskog nasilja i posljedice koje ono ostavlja na žrtvu; poznaje odredbe Ustava i posebnih zakona kojima se uređuje ravnopravnost spolova te mjera kojima se štite prava žena i promiče ravnopravnost spolova u Hrvatskoj; razumije ulogu pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova u poboljšanju odnosa među spolovima; zna što su stereotipi, predrasude i diskriminacija po različitim osnovama; razumije vezu između stereotipa, predrasuda i diskriminacije te njihov utjecaj na odnose među pojedincima i društvenim grupama; poznaje odredbe Ustava Republike Hrvatske kojima se zabranjuje diskriminacija i širenje mržnje; koristi odgovarajuće metode za osvještavanje i oslobađanje od stereotipa i predrasuda prema drugima i drugačijima po različitim osnovama; zna što su vladavina prava i zaštita ljudskih prava, ravnopravnost u odnosu na dob, spol, te etničku, vjersku, klasnu i drugu pripadnost, rasu i druge razlike; poznaje ulogu i način rada pučkog pravobranitelja/ice, pravobranitelja/ice za prava djeteta, pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova i pravobranitelja/ice za osobe s invaliditetom u zaštiti općih i posebnih prava hrvatskih građana; poznaje povijest razvoja međunarodnog sustava ljudskih prava; nabroja neke od najvažnijih međunarodnih organizacija kojima se štite i promiču ljudska prava; razumije ulogu koju u tome ima sustav UN-a; zna koje organizacije i tijela čine sustav UN-a; razumije kako djeluje međunarodni sustav ljudskih prava te kojim instrumentima i mehanizmima se taj sustav osigurava; poznaje sadržaj nekih od najvažnijih međunarodnih instrumenata ljudskih prava, osobito Opće deklaracije o ljudskim pravima; razumije kako se osigurava učinkovitost međunarodnog sustava ljudskih prava i koje su razine provedbene odgovornosti od međunarodne, preko regionalne i nacionalne, do lokalne i individualne, osobito ulogu vlasti i građana zemalja-članica; zna međunarodne organizacije kojih je Republika Hrvatska članica, koje obveze ima kao članica i na koje načine ispunjava te obveze; navodi prednosti i nedostatke međunarodnog sustava ljudskih prava u zaštiti prava pojedinca“

eksperimentalnoj provedbi i praćenju provedbe Kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja u dvanaest osnovnih i srednjih škola u 2012./2013. i 2013./2014. školskoj godini:

Osnovne škole:

1. OŠ Ivan Goran Kovačić, Petrinja
2. OŠ Ivan Goran Kovačić, Duga Resa
3. OŠ Ivan Goran Kovačić, Velika
4. OŠ Siniše Glavaševića, Vukovar
5. OŠ Đuro Ester, Koprivnica
6. III. OŠ Čakovec, Čakovec
7. OŠ Pavleka Miškine, Zagreb
8. OŠ Matije Gubca, Zagreb

Srednje škole:

1. Ekonomska i turistička škola, Daruvar
2. SŠ Obrovac, Obrovac
3. Gimnazija Fran Galović, Koprivnica
4. SŠ Dugo Selo, Dugo Selo

Istraživanje je provedeno putem ankete: školama su poštom poslani upitnici namijenjeni za ispunjavanje svim učiteljima/cama, nastavnicima/cama, stručnim suradnicima/ama i drugim stručnjacima/stručnjakinjama uključenima u nastavu građanskog odgoja i obrazovanja (u daljnjem tekstu: nastavnici/e građanskog odgoja i obrazovanja)². Od 12 škola, 10 ih je poštom dostavilo ispunjene upitnike, a 2 škole nisu odgovorile (1 osnovna i 1 srednja). Uzorak istraživanja činilo je ukupno 94 nastavnika/ce građanskog odgoja i obrazovanja iz 7 osnovnih i 3 srednje škole (*tablica 1.*).

Tablica 1.: Uzorak istraživanja

	Broj nastavnika/ca
Osnovne škole	60
Srednje škole	34
Ukupno	94

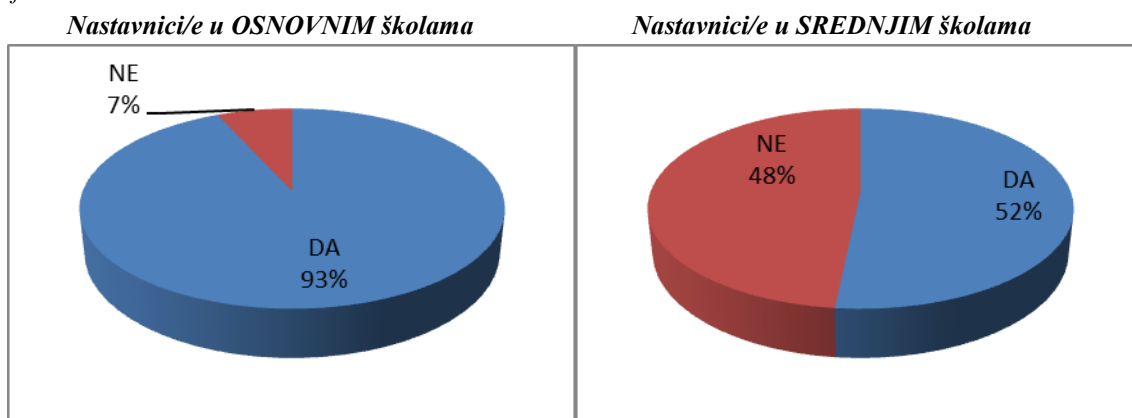
---

² Kriteriji za izbor nastavnika/ca građanskog odgoja i obrazovanja propisani su Kurikulumom građanskog odgoja i obrazovanja, tj. *Kadrovskim uvjetima za ostvarivanje Kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja.*

III. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I NJIHOVA INTERPRETACIJA

1) Prošao/la sam stručno usavršavanje za provedbu Građanskog odgoja i obrazovanja u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje:

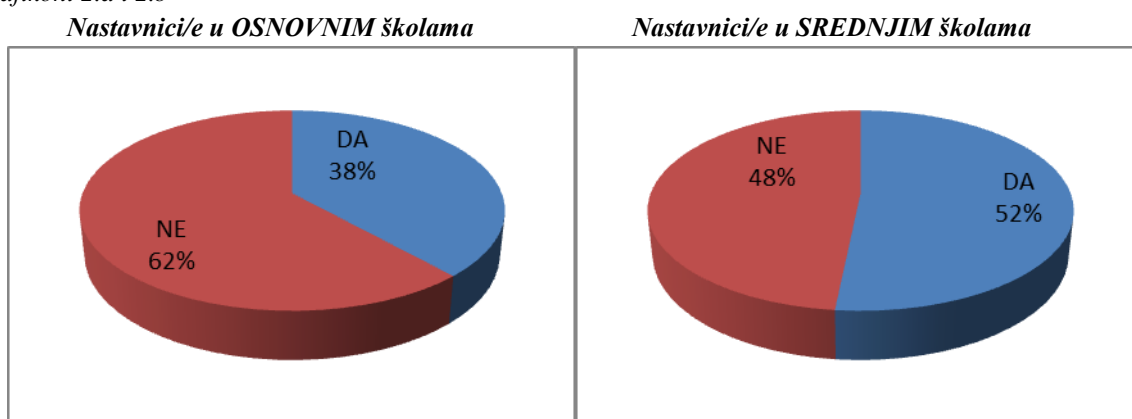
Grafikoni 1.a i 1.b

Nastavnici/e u osnovnim školama su u vrlo visokom postotku (93%) pohađali stručna usavršavanja Agencije za odgoj i obrazovanje za provedbu Građanskog odgoja i obrazovanja, dok je tek polovica nastavnika/ca srednjih škola prošlo usavršavanje. Razlog tome možemo pretpostaviti u širem spektru nastavnih predmeta u srednjim školama i shodno tome različitim kompetencijama nastavnika/ca koje su uvjetovale manju potrebu za dodatnim stručnim usavršavanjem.

2) Smatram da sam bio/la dovoljno dobro pripremljen/a za izvedbu nastave ovog predmeta:

Grafikoni 2.a i 2.b

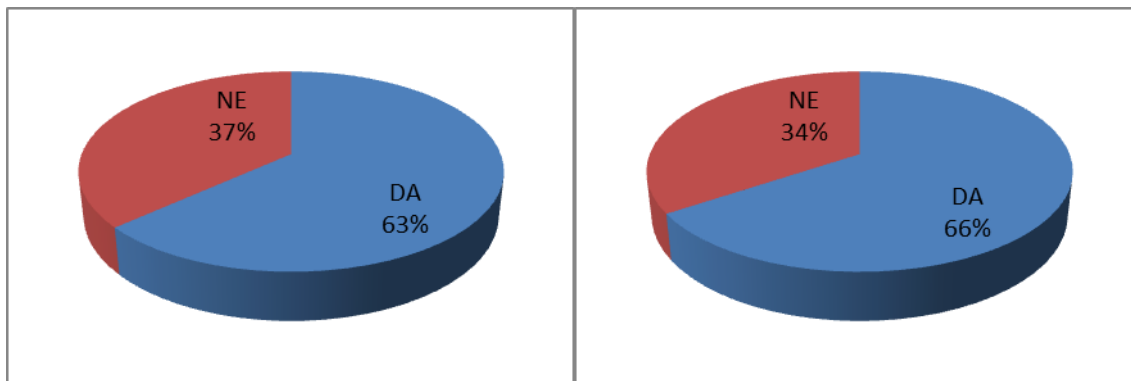
Premda treba imati razumijevanja za činjenicu da se radi tek o prvoj godini provođenja ovog nastavnog predmeta, postoci od 38% nastavnika/ca u osnovnim i 52% u srednjim školama koji su se izjasnili da smatraju da nisu bili dovoljno dobro pripremljeni za izvođenje nastave, ne djeluje kao dobar pokazatelj pripremljenosti nastavnika/ca.

3) Pretežno sam zadovoljan/na izvedbom nastave Građanskog odgoja i obrazovanja u prošloj školskoj godini:

Grafikoni 3.a i 3.b

Nastavnici/e u OSNOVNIM školama

Nastavnici/e u SREDNJIM školama

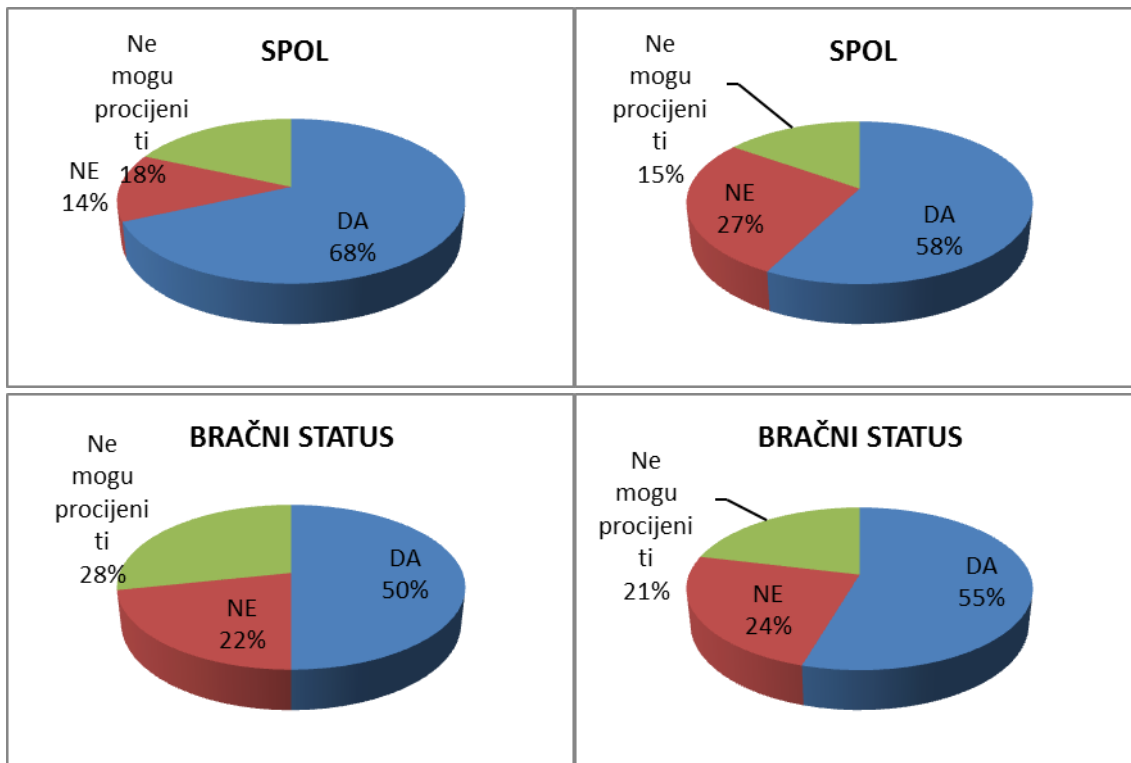
Unatoč polovičnoj pripremljenosti, oko 2/3 nastavnika/ca se izjasnilo da je bilo pretežno zadovoljno izvedbom nastave Građanskog odgoja i obrazovanja u školskoj godini 2012./2013.

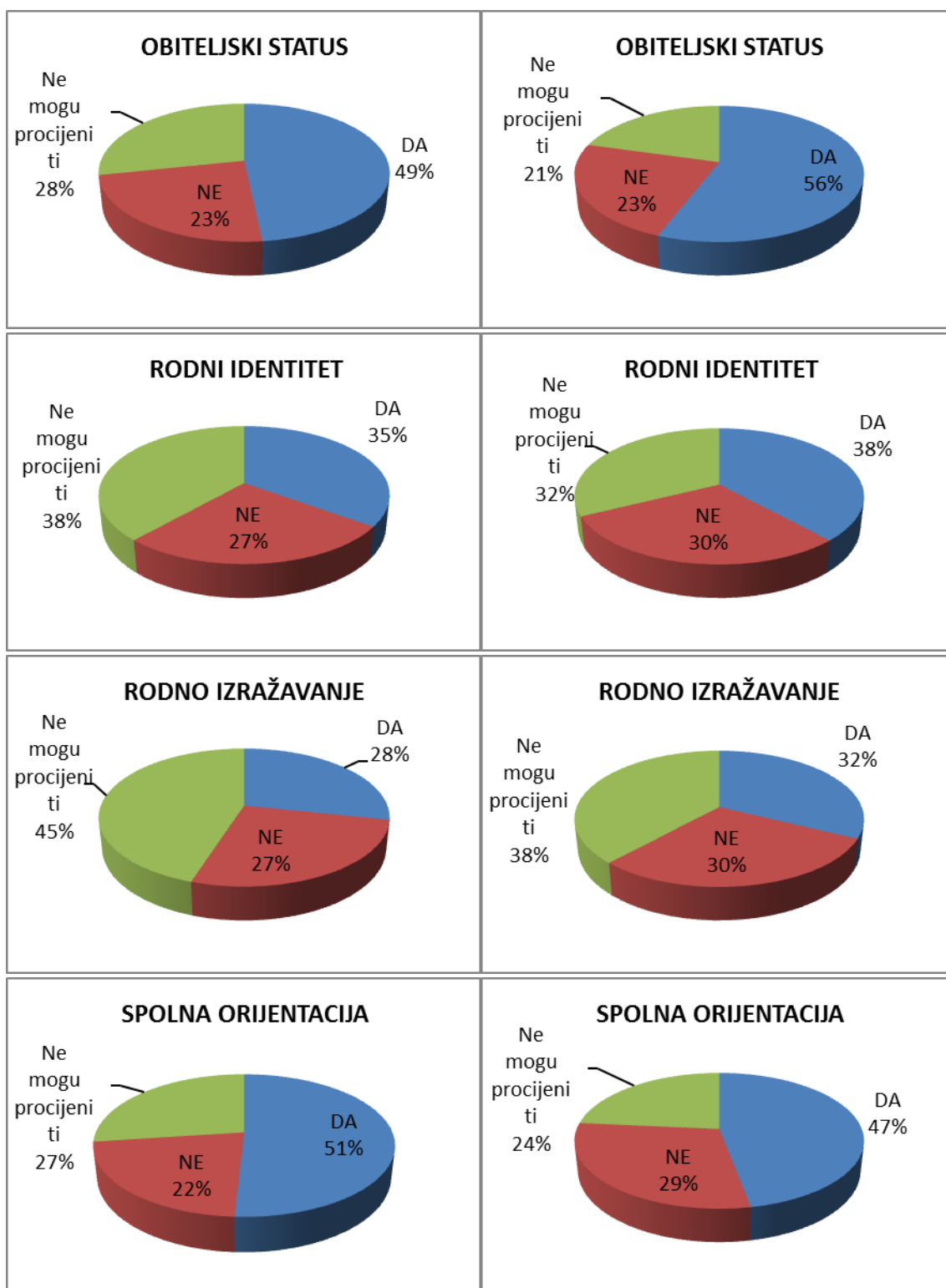
4) Smatram da sam dovoljno kompetentan/na i usavršen/a da mogu kvalitetno obraditi sljedeću diskriminacijsku osnovu u nastavi i objasniti je učenicima/ama:

Grafikoni 4.a-4.l

Nastavnici/e u OSNOVNIM školama

Nastavnici/e u SREDNJIM školama

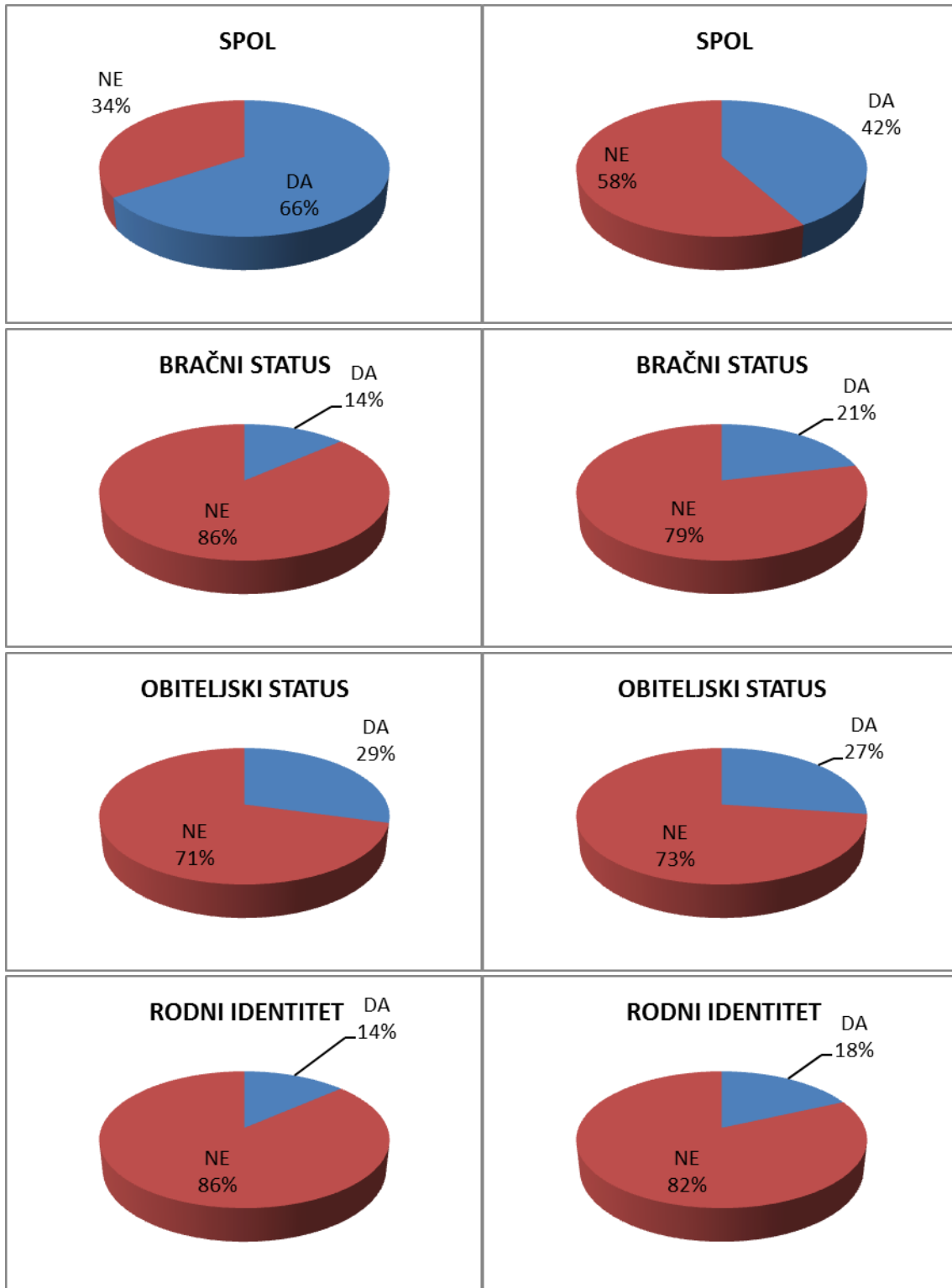
Na pitanje o osobnom doživljaju vlastitih kompetencija za obrađivanje različitih diskriminacijskih osnova u nastavi, nastavnici/e odgovaraju da se osjećaju najkompetentnije obrađivati diskriminacijsku osnovu spola (oko 2/3 nastavnika/ca smatra da su kompetentni/e), bračni i obiteljski status te spolnu orijentaciju otprilike polovica njih, a rodni identitet i rodno izražavanje je spremno obraditi oko 1/3 nastavnika/ca.

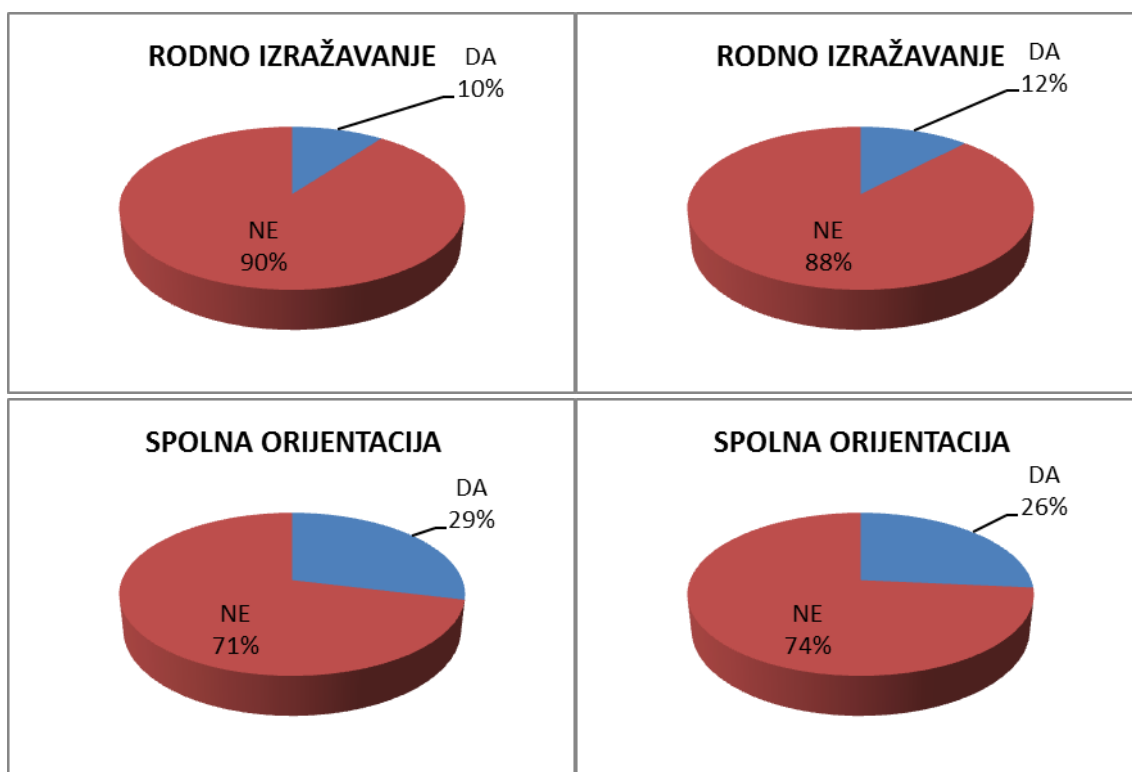
5) U protekloj školskoj godini 2012./2013. u nastavi sam obrađivao/la sljedeću diskriminacijsku osnovu:

Grafikoni 5.a-5.l

Nastavnici/e u OSNOVNIM školama

Nastavnici/e u SREDNJIM školama

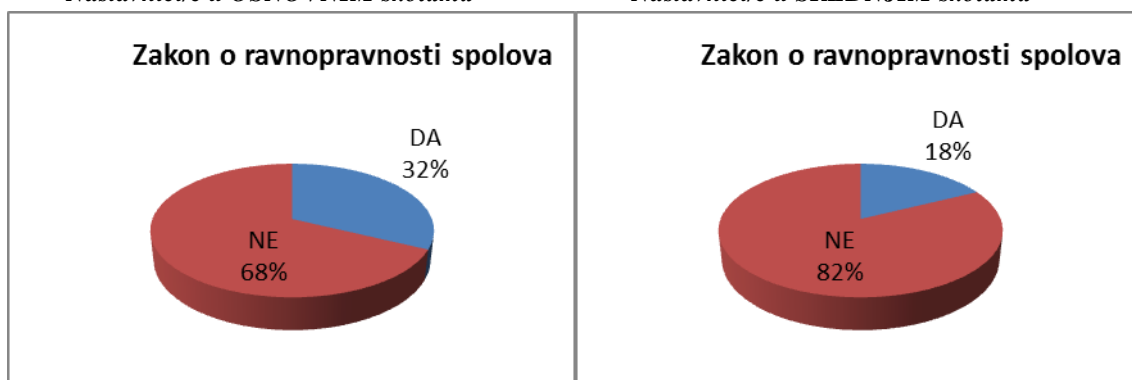
Odgovori na pitanje o obrađivanju pojedinih diskriminacijskih osnova u korelaciji je s odgovorima na prethodno pitanje pa su se tako nastavnici/e koji/e se izjašnjavaju nedovoljno kompetentnima za obrađivanje pojedinih diskriminacijskih osnova, u nastavi te diskriminacijske osnove nisu ni obrađivali protekle školske godine. Najviše nastavnika/ca obrađivalo je diskriminaciju na temelju spola, i to pogotovo u osnovnim školama (66% nastavnika/ca). Premda ostale diskriminacijske osnove nije obrađivao visok postotak nastavnika/ca (>30%), treba istaknuti da je u svakoj školi najmanje jedan/na nastavnik/ca pokrio/la promatrane diskriminacijske osnove. Očekivana razlika u pogledu veće zastupljenosti obrađivanja promatranih diskriminacijskih osnova u srednjim školama od osnovnih (s obzirom na uzrast učenika/ca) nije zabilježena.

6) Jeste li u svrhu pripreme nastavnih jedinica Građanskog odgoja i obrazovanja koristili neki od sljedećih nacionalnih propisa:

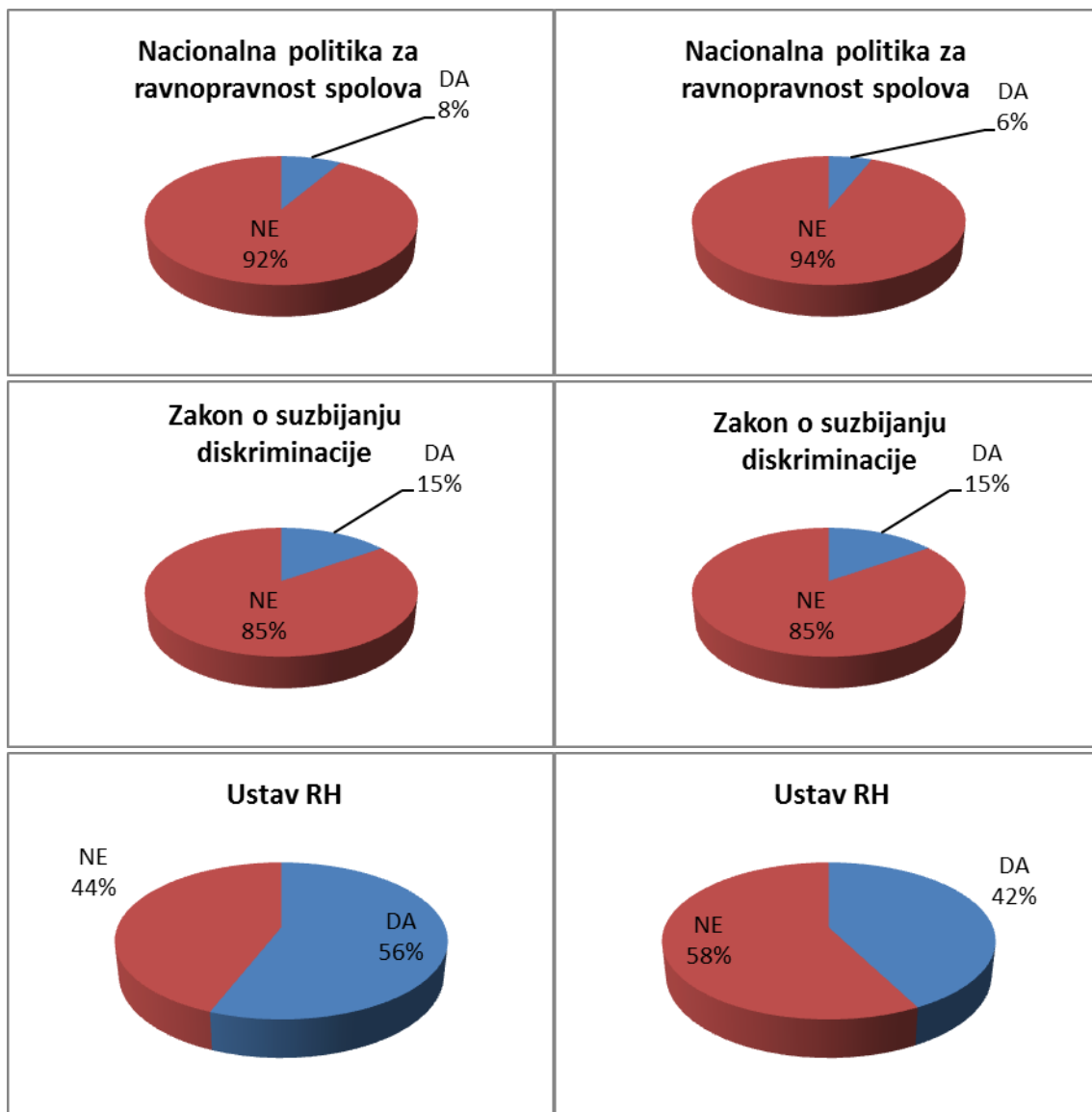
Grafikoni 6.a-6.h

Nastavnici/e u OSNOVNIM školama

Nastavnici/e u SREDNJIM školama

Kao što je vidljivo na priloženim grafikonima, nastavnici/e za pripremu nastave očekivano najviše koriste Ustav (56% nastavnika/ca u osnovnim školama i 42% u srednjim), nešto manje Zakon o ravnopravnosti spolova, a Zakon o suzbijanju diskriminacije i Nacionalnu politiku za ravnopravnost spolova koriste vrlo malo.

U dodatnim komentarima na dnu upitnika, nekolicina nastavnika/ca je podijelila dojmove o Građanskom odgoju i obrazovanju koji su bili raznoliki: neki su spomenuli da je Kurikulum presložen, *područje jako široko i nemoguće cijelo obuhvatiti u jednoj školskoj godini* (osnovna škola), a drugi su pohvalili stručna usavršavanja *koja su jako pomogla* i ocijenili da je nastava zanimljiva i korisna za učenike/ce.

IV. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Rezultati istraživanja dali su okvirnu sliku o obrađivanju diskriminacijskih osnova iz područja rodne ravnopravnosti u okviru Građanskog odgoja i obrazovanja tijekom prve godine eksperimentalnog provođenja u šk.god. 2012./2013.

Prije svega treba istaknuti da su sve škole obuhvaćene istraživanjem u određenoj mjeri obrađivale teme diskriminacije temeljem spola, bračnog i obiteljskog statusa, rodnog identiteta i rodnog izražavanja te spolne orijentacije. Međutim, zbog metodoloških ograničenja istraživanjem nije bilo moguće utvrditi koliki uzorak učenika/ca je bio obuhvaćen nastavom s takvim sadržajima niti jesu li njome bili obuhvaćeni svi razredi u svim školama. Poteškoću u fazi prikupljanja podataka je predstavljala i anonimnost ankete pa se tako nisu mogli prikupiti podaci o zvanju i zanimanju nastavnika/ca građanskog odgoja i obrazovanja što bi u svakom slučaju predstavljalo korisnu informaciju. Interpretacija rezultata istraživanja ograničena je na zaključke izvedene metodom deskriptivne statističke analize.

Kao najveći problem među rezultatima istraživanja ističe se podatak od 38% nastavnika/ca u osnovnim i 52% u srednjim školama koji su se izjasnili da smatraju da nisu bili dovoljno dobro pripremljeni za izvođenje nastave građanskog odgoja i obrazovanja iako ih je većina prošla stručno usavršavanje. No unatoč nedovoljnoj pripremljenosti, oko 2/3 nastavnika/ca se izjasnilo da je bilo pretežno zadovoljno izvedbom nastave Građanskog odgoja i obrazovanja u školskoj godini 2012./2013. što je u svakom slučaju pozitivan indikator.

Spol kao diskriminacijska osnova predstavlja najmanju poteškoću za obrađivanje u nastavi većini nastavnika/ca, dok se s druge strane, za obrađivanje rodnog identiteta i rodnog izražavanja kompetentnim smatra vrlo mali postotak njih. Novoizrađeni modul Rodna ravnopravnost s razrađenim nastavnim jedinicama i pripadajućim materijalima trebao bi igrati značajnu ulogu u promjeni takvog stanja.

Pozitivnim treba istaknuti činjenicu da nastavnici/e koji/e se izjašnjavaju nedovoljno kompetentnima za obrađivanje pojedinih diskriminacijskih osnova, u nastavi te diskriminacijske osnove nisu ni obrađivali protekle školske godine.

Od literature nastavnici/e za pripremu nastave često koriste Ustav (56% nastavnika/ca u osnovnim školama i 42% u srednjim), nešto manje Zakon o ravnopravnosti spolova, a Zakon o suzbijanju diskriminacije i Nacionalnu politiku za ravnopravnost spolova vrlo malo.

S obzirom da se radi o inicijalnoj godini te eksperimentalnom obliku, rezultate istraživanja možemo ocijeniti zadovoljavajućima. Nakon izrade modula Rodna ravnopravnost u 2013. godini, realno je očekivati porast kvalitete i kvantitete obrađivanja ovdje analiziranih tema.

U skladu s navedenim zaključcima, Pravobraniteljica preporučuje:

- (1) Osigurati stručno usavršavanje nastavnika/ca za modul Rodna ravnopravnost.
- (2) Osigurati nastavnicima/ama kontinuirana stručna usavršavanja novih nastavnika/ca nakon završetka eksperimentalne faze i uvođenja Građanskog odgoja i obrazovanja u sve osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj.